

СОЦІАЛЬНІ ПРОЕКТИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИМ ДУХОВЕНСТВОМ МУКАЧІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 20-Х – ПОЧАТКУ 30-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ¹

Кічера В. В. (Ужгород)

У статті розглядається процес реалізації соціальних проектів духовенством Мукачівської греко-католицької єпархії у другій половині 20-х на початку 30- років ХХ ст. Співставлення даних церковної періодики, архівних матеріалів та статистичних даних дозволяє досить повно розкрити тему дослідження згідно якої існували ряд напрямків соціальної сфери, котрі намагалося вирішувати греко-католицьке духовенство і єпархіяльне правління спільно з чехословацькою державою в міжвоєнний період. З іншого боку греко-католицьке духовенство намагалося зайняти нішу в соціальній сфері на Підкарпатській Русі, акцентуючи увагу на вихованні молоді, опіку над сім'ями, як частину Церкви та боротьбу з таким соціальним лихом як алкоголізм.

Ключові слова: греко-католицьке духовенство, конгруа, модернізм, Мукачівська–греко-католицька єпархія, Підкарпатська Русь, штола.

Постановка проблеми. У даному дослідженні вивчаються складні взаємовідносини Греко-католицької Церкви і Чехословацької держави в період після призначення єпископа Петра Гебея (1924) та конкордату з Апостольською столицею в 1928 р. Варто відзначити, що стосунки погіршилися до катастрофічних наслідків за часів правління попередника Гебея – мукачівського єпископа Антонія Папа. Головним завданням статті є дослідження процесу налагодження державної матеріальної підтримки духовенству та його родинам, з'ясування ролі та значення організацій парафіяльним духовенством і єпархію загалом соціальних акцій для населення.

З останніх праць про соціальні аспекти діяльності духовенства варто згадати дисертаційне дослідження Діани Штерр [22, с. 1-22]. Деякі моменти викладені у словацьких та чеських авторів, зокрема у Петера Борзи [1, 95 с.], Яна Ріхліка та Магдалени Ріхлік [12], Ярослава Цораніча [2; 3], Петера Шворца [13] та ін. Частково про соціальні аспекти діяльності духовенства Мукачівської єпархії писав Атанасій Пекар. Особливо зростала актуальність питання через відність Підкарпатської Русі, за умов якої загострювалися соціальні проблеми суспільства в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Загалом соціальні заходи єпархіяльного уряду та держави можна розділити на дві складові: внутрішні – вирішення питань з духовенством та їх родинами та зовнішні – соціальна праця самого духовенства між вірниками. Тут же треба наголосити, що більшість населення Підкарпатської Русі були вірниками саме Мукачівської греко-католицької єпархії. За шематизмом 1924 р. у Мукачівській єпархії існувало 307 парафій, у Пряшівській – 194 [26, с. 35-89]. Тобто Мукачівська єпархія мала на третину більше парафій.

Дуже важливе повідомлення зустрічаємо у єпархіяльному часописі «Душпастир», що священники таки отримають конгруу (державну фінансову підтримку) від держави за 1923-25 рр. та за поточний 1926 р. Це має бути відновлено щонайскоріше, адже єпископ Петро Гебей особисто звернувся з меморандумом до президента Томаша Масарика. На думку дописувача не треба перебільшувати катастрофічне матеріальне становище священників, але насправді духовенство веде велику боротьбу і мало би мати добру матеріальну підтримку. Очевидно подано думку від анонімного дописувача, автора статті, в якій він критично намагається осмислювати соціальне становище духовенства. Як вказує дописувач, що окрім уповання на Бога духівники самі собі мають давати

раду і щодня працювати для покращення власного матеріального становища. Вихід є – церковні землі, деяка державна підтримка і штола (грошові пожертви вірників). Але й це не завжди вихід, бо священник би перетворився на звичайного землероба, а не духовного отця. Вказується в нарисі, що на землі греко-католиків претендують і деякі «православні», що також загострює важке матеріальне становище власних духівників. Фарські (парафіяльні) землі дуже часто не приносять прибутку. Духівник пропонує продати землі і створити грошовий фонд для підтримки духовенства від реалізації наділів. При цьому, якщо прийде час відлучення держави від церкви, буде грошовий фонд котрий стабілізує єпархію і духовенство. Але головна теза дописувача, що без допомоги самим собі не зможемо покращити своє становище. «Це би було добре, адже можна би було забезпечувати дітей і потребувачих, але необхідно відповідні угоди укласти з державою для вирішення, зокрема, що держава дасть достойну платню священнику. Проте, з іншого боку, Церква стає залежною від держави – до того ж ще шириться православ'я, що відбирає вірників. А отже, це не просте питання, що краще: чи щоб 10-15 священників жили з олтаря, чи 250-300 матеріально залежних» (напевно мається на увазі залежність від чехословацького чиновництва) [16, с. 216-218]. Очевидно, що дописувач мав власний погляд на вирішення соціальних проблем у єпархії, захоплюючись частково соціальними течіями своєї епохи, що не було чужим і духовенству. Можливо, це був погляд лише окремого священника, котрий добре знав становище зсередини, а тому, залежність від держави розглядав як намагання урядовців втручатися в самостійність Церкви. Адже мова йшла тут переважно про парафіяльне духовенство, а самі думки, навіть при умові анонімності автора, котрий напевно не хотів бути виявлений, справді подавали конкретні кроки, хоч і не популярні, для вирішення матеріального становища парафіяльного духовенства та й були допущені самими редакторами єпархіяльного часопису до друку. Як би там не було, припинення державою оплат духовенству ще за єпископа Антонія Папа, налаштувало духовенство та й, напевно, єпархіяльне правління, критично розглядати державу як надійного партнера в фінансовій допомозі єпархії, що однозначно призводило до залежності від чехословацької влади.

Єпископський секретар о. Олександр Стойка подає важливу інформацію про державні оплати духовенства – вказується, що духовенство дуже чека-

¹ Стаття написана за підтримкою стипендії Вишеградського фонду (Visegrad Fund).

ло закон про конгруа від 25 червня 1926 р. Тут же повідомляється, що цей закон прийнятий і прийшов на «свѣт из ласки коммунистовъ и социалистовъ» [25, с. 5-9]. Велику роль в цьому зіграли Августин Волошин і єпископ Петро Гебей. Тобто, хоч він і не досконалий, добре що є такий. Відрадно, що в документі вказується про необхідність створення фонду для компенсації конгруа, тільки цей пункт критикується автором так як його наповнення досить непевне в законі. У тексті зазначено, що в принципі закон добрий, що держава платить духовенству й існує певна фінансова підтримка і співпраця єпархіального правління на Підкарпатській Русі та чехословацької влади, вказував секретар єпископа.

Проте, ситуація змінюється уже в 1928 р., коли для духовенства враховується стаж роботи. Існували доплати парохам з боку держави за вислугу років (тобто роки праці), які виглядали наступним чином: більше 35 р. – отримували 9008 к.ч. з доплатою 1000 к.ч., 31-35 – 8808 к.ч., доплата становила 960 к.ч., 27-31 – доплачували 920 к.ч. [7]. Проте, з іншого боку, різниця в доплатах не була аж такою великою і до певної міри була формальною, хоч заради справедливості вона таки існувала.

Ще один допис церковної періодики підтвержує про оплату духовенству так: «Правда что руинованіе ишло якъ теперь консолидація. Но Богу благодарніе переплывлисьме бурхливое море и теперь стоиме, хотя ослабленны, но не побѣжденны, и присунулся часъ коли надо ударенны раны вылѣчить» [23, с. 12-15]. У статті зокрема йдеться, що раніше священики діставали 16 тис. к.ч., але уряд урізав до 9 тис. к.ч. плюс за вислугу років 2000 к.ч. в рік, також 400 к.ч. на виховання дітей. Автор допису наголошував, що і коблина (натуральні податки вірників) і роковина (однорічне відпрацювання на користь парафії), котру відмінила чехословацька влада, духівництво заслуговує і не мусять відмовлятися, якщо буде така можливість з добрих намірів вірників, а навіть відстоювати їх. Тобто, дописувач вказує на невисоку оплату духовенству з боку держави, проте погоджується і з таким станом справ, хоча і намагається відстоювати давні церковні податки – коблину і роковину на добровільних засадах.

У церковній періодичі описується й становище вдів священиків, яке станом на середину 20-х рр. було не вельми втішне. Існували наприклад такі правила, що якщо помре священик, то вдова за рік має покинути будинок і землю де проживає. Пенсія для священичої вдови 50 к.ч., або найбільше 100 к.ч. (тут мова йшла, напевно, про єпархіальну грошову допомогу). Становище досить скрутне для вдів, але вказано, що дуже багато очікується допомоги від держави, хоч необхідно собі ставити запитання, написано в статті, чи ми все зробили в даному питанні і чи можемо надалі щось покращити? Добре би було створити грошовий фонд Мукачівської і Пряшівської єпархій на основі Ужгородської єпархіальної каси; сюди ж можуть додати фінанси священиків із Америки, які можуть забезпечувати своїх вдів, таким чином капітал фонду би був великий і це би дозволило зменшити видатки єпархіальної адміністрації. Також відмічається, що багато священиків просто не платять до фонду вдів і сиріт. До фонду кожний священик міг би дати частину штолових доходів, ну і звичайно – одяг і продаж різних домашніх прикрас могли би також допомогти такому фонду для священичих вдів [20, с. 218-221]. Тобто, як і у випадку з парафіяльним духовенством, єпархіальне правління, мало покладаючись на державу, намагалось самостійно вирішувати справу допомоги священичим вдовам, але такі очі-

куючи фінансової підтримки чехословацької влади.

Важливими питаннями стало забезпечення самих священиків пенсіонерів та священичих родин, так як греко-католицьке духовенство є одруженим духовенством. Станом на 1 січня 1926 р. Греко-Католицька Церква у Чехословаччині мала 12 священиків пенсіонерів, 94 вдови і 47 сиріт священиків, більшість з яких належали до Мукачівської греко-католицької єпархії. Загалом виплати становили 459 000 к.ч., а духовні отці, крім того, кожний отримують допомоги 2880 к.ч. [6]. Тобто єпархія старалась отримати державне фінансування для утримання священиків пенсіонерів, а також вдів та сиріт духовних отців. Проте держава до конкордату 1928 р. намагалась всіляко обмежувати фінансування навіть такої вразливої категорії суспільства. Так, 30 липня 1926 р. президія міністерської ради інформує МШАНО (Міністерство шкіл та народної освіти) про новий закон за яким для пенсіонерів треба давати доплату при низькій пенсії не більше 3000 к.ч. [5]. Тобто, це питання було радше політичним, так як чехословацька влада намагалась обмежувати фінансово греко-католиків, перебуваючи в конфліктній ситуації загалом з Католицькою Церквою, прагнучи фінансово впливати на єпархію. За статистикою від 14 листопада 1928 р. Земський уряд Підкарпатської Русі інформує Прагу про існування в Мукачівській греко-католицькій єпархії 13 сиріт духовних та 30 вдів священиків. Загалом серед греко-католиків у переліку існувало 94 вдови, 43 сироти, 7 священиків, всього – 144 осіб, котрі потребували соціального захисту [9].

Обмеження стосувалися в оплаті й священичим вдовам і сиротам. Так, 13 жовтня 1928 р. Реферат МШАНО в Братиславі інформує, що згідно закону від 15 грудня 1927 р. місячно оплачувалася вдовам і сиротам, конгруальним і бідним церквам сума 240 к.ч. [9]. Це порівняно невелика оплата, з якої практично не можливо було повноцінно прожити.

З аналітики МШАНО від 27 жовтня 1928 р. отримуємо інші обмеження з боку чехословацької влади щодо виплат духовенству і їх родичам. Оплати виключаються, якщо священик (або їх вдови і сироти отримали такий статус) пішов служити після 1 січня 1926 р. Пенсії священиків не можуть бути більше 10 тис. к.ч. в рік (це десь 35 тис грн., тобто на місяць десь трохи більше 3000 грн., якщо конвертувати валюту на сучасний стан). Вдовам і сиротам не можна виплачувати більше 3000 в рік (250 к.ч. в місяць), то десь еквівалент 1200 грн в місяць, що є катастрофічно мізерним для виживання. Також, якщо священики мають оплату більше 10 000 к.ч. в рік, то урядовцям забороняється брати навіть до розгляду подібні заяви духівників. Не дозволялося згідно урядових розпоряджень брати прохання священиків державними чиновниками у наступних випадках: 1) коли їх мало-забезпеченість не є належним чином показана згідно законів; 2) при відсутності у заяві наступних даних і документів – ім'я, рік народження, теперішню роботу, сімейний стан, ім'я дружини, неповнолітніх дітей із датою народження, скільки прослужив років, день відходу на відпочинок, фонд чи установка з якої отримуються прибутки; 3) відсутність детального фінансового звіту – пенсія, інфляційні надбавки, доплати на дітей (на виховання) і повну суму пенсійних прибутків загалом; 4) відсутність документів про стан маєтків; 5) пропозиції оплати згідно закону. Досить значні вимоги для отримання допомоги були також для вдів та сиріт: ім'я, рік народження, робота батька чи чоловіка, які прибутки отримує, імена неповнолітніх дітей (виховні, доплати і т д), тривалість шлюбу з духовним отцем і скільки вдова чи сирота

отримує за духовної оплати, день від коли починають просити оплату, установа з якої отримується оплата, детальний фінансовий звіт – пенсія, інфляційні надбавки, доплати на дітей та на виховання і повну суму пенсійних прибутків загалом; теперішній маєтковий стан, пропозиція оплати згідно закону і примітка [8]. З одного боку справа йшла про державні гроші, а тому така чисельність документів була необхідною. З іншого боку, якщо врахувати мізерні суми і загальну політичну ситуацію довкола державного модернізму й упередженість до греко-католиків, то такі вимоги з боку влади, велика бюрократизація радше свідчили на упередженість до греко-католицького духовенства та їх нащадків.

14 березня 1930 р. пенсіонери, вдови і сироти отримували в середньому 5000 к.ч. на особу, що становило збільшену суму в 5000000 к.ч. на рік загалом для цієї категорії потребуючих. Так, раніше за даними від 24 квітня 1928 р. отримували в середньому 2500 к.ч., а річна сума становила 1500000 к.ч. [10]. На 1930 р. існувала для прикладу 41 вдова. Найменша оплата становила 5400 к.ч., а найбільші оплати понад 14 тис к.ч. загалом з усіх виплат по фінансовій відомості з двох епархій [11]. Таке різке збільшення оплати для категорії вдів з одного боку було, напевно, наслідком конкордату між чехословацьким урядом та Католицькою Церквою, проте саме збільшення навряд чи покращило добробут священиків пенсіонерів та священичих вдів і сиріт греко-католиків, так як внаслідок економічної кризи збільшувалася інфляція чеської крони. Але навіть сам факт перерахунку засвідчував позитивні наміри влади в справі покращення становища потребуючих серед греко-католицького духовенства та їх вдів і сиріт на Підкарпатській Русі.

Велику роботу проводило духовенство епархії з молодим поколінням. У церковній періодиці о. Дмитро Попович пише про необхідність організації молоді [22, с. 58-63]. Тут він говорить, що молоддю має займатися створене товариство катехитів. Акцент робиться на гаслі – чия молодь того й майбутнє. Головне завдання роботи з молоддю – виховання в християнському дусі і практичне життя згідно Євангелія починаючи з найменших, школярів і слухачів університету. Своє послання молоді Церква виконувала не лише через ієрархію, але й через лаїків – кожний на своєму місці повинен допомагати будувати Церкву. Такі гуртки почали утворюватися після 1927 р. в Польщі, Голандії, Бельгії, Німеччині, Чехії. Діти об'єднані в одну спільноту від малого вчать жити по-християнськи. Вказується, що навіть у Австрії соціалісти і різні ліві партії організовуються проти Церкви, а майже половина учителів Чехії не належать до жодної конфесії. Тобто, такий стан справ вказує на те, що треба активно працювати з молоддю в епоху безконфесійності.

Багато старань у соціальній сфері виходило безпосередньо від мукачівського єпископа Петра Гебея. Тематика пастирського листа єпископа Петра за 1927 р. повністю присвячена проблемі алкоголізму і вживання спиртних напоїв населенням епархії на теренах Підкарпатської Русі. Вже сам факт існування такого пастирського листа засвідчує глибокі соціальні проблеми на теренах бідного регіону. У листі єпископ Петро наголошує на існуванні різних товариств тверезості перед світовою війною, що було дуже добре, так як великий ворог – «п'янство» вбиває тіло й душу. Похідним від вживання спиртного є поглиблення бідності селян на Підкарпатській Русі, майно яких переходить до лихварів. Активна протиалкогольна діяльність давала помітні результати – люди

в свята і неділю перестали ходити в корчми, але проблема п'янства залишалася на Верховині (найбідніша гірська місцевість тодішньої Підкарпатської Русі), а тому необхідно працювати з людьми наставляючи їх на шлях тверезості [15, с. 363-369]. Пастирський лист стосувався в першу чергу духовенству, котре мало проводити відповідну душпастирську роботу з вірниками. У Пряшівській епархії активну протиалкогольну кампанію проводив канонік Емануїл Бігарій [21, с. 300].

Церковна періодика була переповнена протиалкогольною тематикою, де вказувалося, що п'янство одно із семи смертних гріхів, бо з нього походять багато інших гріхів [18, с. 526-533]. Головні наслідки п'янства – лінивість, гнів, сварки, безбожництво і розпушта, а тому необхідно активно протистояти алкоголізму і його поширенню, особливо серед молоді.

Надалі говориться про проблему п'янства в родині, особливо коли п'є батько. Це виховує у молодих людей неправильний погляд, а в сім'ї загалом виникають проблеми. Наслідком є велике випробування для дітей, котрі часто потім ідуть за своїми батьками, натомість батько повинен старатися про молодь, одягати і забезпечувати й виховувати в доброму, християнському дусі, заробляти гроші для родини, а не для інших цілей, бо це може передатися через покоління, що є небезпечним. А ще алкоголізм – ганьба не тільки для п'яниці, але й цілої сім'ї, тому треба проти цього боротися [19, с. 581-586].

У листопаді 1931 р. опубліковано апостольське послання (енцикліка) Папи про економічну кризу. Єпископи в посланні дають настанови і відповідні розпорядження: 1) зачитати енцикліку священиками для вірників; 2) кожен священик в парафії має створити комісію і збирати гроші, одяг й інше, від багатих для бідних, а у випадку більшої катастрофи інформувати епархію; 3) вільні гроші пересилати до епархіальної каси, а про натуральні жертви окремо інформувати; 4) в епархіях створюється «Центральна Комісія»; 5) священики щомісяця мають інформувати епархію про виконану роботу в цьому напрямку, тобто звітувати [14, с. 251-256]. Фактично відбувся перехід до практичного соціального пастирства Мукачівської епархії саме після даної папської енцикліки. Згодом, але уже за єпископа Олександра Стойки, була запроваджена так звана «пасхальна акція», котра мала за мету не лише допомогти кожному потребуючому на свято, але й навчити вірників допомагати один одному щодня.

Інтерпретацію соціальної науки Католицької Церкви на теренах Мукачівської та Пряшівської епархій здійснював О. Василь Гопко [1, с. 7-8; 4, с. 7-17], який походив з Пряшівської епархії, проводячи значну частину свого раннього священничого життя на приході в Празі. Тут же існує звернення настоятеля приходу о. Василя Гопка до вірників Пряшівської та Мукачівської епархії для здійснення пожертв для внутрішнього впорядкування й оздоблення храму в Празі, так як треба і в столиці дбати за хворих, студентську молодь і греко-католиків загалом [17, с. 13-15].

Діяла також священнича каса хворих в чеському Тршебові. За звітом 1927 р. в касі хворих з Мукачівської греко-католицької епархії нараховувалося 459 священиків як членів товариства. Також реформа передбачала можливість для одружених священників, щоб могли оздоровлятися разом із своїми родинами. За це каса буде оплачувати дорогу до санаторію сім'ї священика, а також 5 к.ч. для лікаря-спеціаліста, який матиме дорожні витрати. Так само існує можливість оздоровлятися в купелях до 28 днів, на оплату

в купелях також надається частина з фонду. Цей протокол був відісланий до лікарняної каси в Прерові – центральній священичої каси для оздоровлення [19, с. 581-586].

Висновки. Таким чином, співставлення даних церковної періодики, архівних матеріалів та статистичних даних дозволяє досить повно розкрити тему дослідження. Згідно з документами існували ряд напрямків соціальної сфери, котрі намагалися вирішувати греко-католицьке духовенство і єпархіальне правління спільно з чехословацькою державою у міжвоєнний період. Можна виділити основною внутрішньою проблемою для єпархіального правління вирішення державного фінансування парафіяльного духовенства, священиків пенсіонерів та вдів і сиріт духовних отців, так як греко-католицьке духовенство залишалося одруженим, що тягло за собою необхідність вирішення їх фінансового забезпечення. До конкордату 1928 р. навіть були ідеї самостійного вирішення проблеми фінансування парафіяльних священиків та вдів через створення відповідних єпархіальних фондів, зокрема, здійснювався пошук джерел

наповнення цих фондів.

Проте, все ж таки, вирішення фінансової державної підтримки для духовенства було реалізовано ще до конкордату – у 1926 р., що частково було заслугою самого єпископа Петра Гебея, як згодом і фінансування вдів і сиріт. Саме єпархіальне правління здійснювало фінансову підтримку священикам пенсіонерам, вдовам і сиротам духівників, хоч така фінансова підтримка не була високою.

З іншого боку греко-католицьке духовенство намагалось зайняти нішу в соціальній сфері на Підкарпатській Русі, акцентуючи увагу на вихованні молоді, опіку над сім'ями, як частину церкви та боротьбу з таким соціальним лихом як алкоголізм. Окремо також існували заклади для оздоровлення духовенства, котрі передбачали можливість оздоровлюватися і родинам священиків. Оздоровчі заклади були створені на засадах взаємодопомоги потребуючим – платили всі священики та їх родини, а лікувалися ті хто потребував такого оздоровлення.

Список використаних джерел

1. Borza P. Blahoslavený Vasil' Hopko prešovský pomocný biskup (1904 – 1976): vydané pri príležitosti 100. výročia narodenia blahoslaveného biskupa a mučenika Vasiľa Hopka. Prešov: Petra, 2003. 95 s.
2. Coranič J. Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1918 – 1939. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013. 415 s.
3. Coranič J. Z dejín Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Česke Budějovice 2014. 526 s.
4. Dancák F. Da vsi jedino budut. Aby vsetci jedno boli. Presov : Nabozenke vydavateľstvo PETRA, 2002. 120 s.
5. Národní archiv v Praze (NA v Praze). Fond 371. Presidium Ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO). Karton 3822. Inv. č. 55125/1926.
6. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 39940/1927.
7. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 85822/1928.
8. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 91442/1928.
9. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 163727/1928.
10. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 36712/1930.
11. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 186207/1931.
12. Rychlík J., Rychlík M. Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946. Praha: Vyšehrad, 2016. 234 s.
13. Švorc P. Zakliti krajina (Podkarpatská Rus 1918 – 1946). Prešov: Universum, 1996. 127 s.
14. Апостольское Послание Папы XI. Посвящено мировому хозяйственному кризису, безработиці и вопросу вооружения. // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1931. Ноябрь. Ч. 11. С. 251-256.
15. Возлюбленнымъ въ Христѣ соратникамъ моимъ, священникамъ и учителямъ епархii Мирь и Благословение отъ Господа! Сохранимъ народъ нашъ отъ страшного небезпеченства алкоголизма! // Душпастырь. Официальный органъ Греко-Каолич. епархii Мукачевской и Пряшевской. 1927. Септембрий. Ч. 7. С. 363-369.
16. Вопрос нашего матерiального положения // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1925. Май. Ч. 5. С. 216-218.
17. За гр. кат. Церковь въ Прагѣ // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1931. Янв.-февр. Ч. 1-2. С. 13-15.
18. Илницький А. Алкоголизм в проповедяхъ // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1927. Ноябрь. Ч. 9. С. 526-533.
19. Илницький А. Алкоголизм в проповедяхъ // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. рочник IV, число 10, децембрий 1927. С. 581-586.
20. Обеспечение положения священническихъ вдовъ // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1925. Май. Ч. 5. С. 218-221.
21. Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. 2. Рим – Львів: Місіонер, 1997. (Внутрішня історія). 492 с.
22. Попович Д. Организация молодежи // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1928. Мартъ. Ч. 3. С. 58-63.
23. Рефлексии къ жалованю духовенства. // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1929. Январь. Ч. 1. С. 12-15.
24. Священническа касса хворыхъ // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1927. Ноябрь. Ч. 9. С. 514-516.
25. Стойка А. Державное жалование Духовенства. // Душпастырь. Урядовый и духовный органъ епархii Мукачевской и Пряшевской. 1928. Январь. Ч. 1. С. 5-9.
26. Шематизм гр. као. духовенства Еп. Мукачевскоѣ, Пряшевскоѣ, и Америцкоѣ. З дод. Крижевацкоѣ и Мадяр. Ужгород: «Викторія», 1924. 97 с.
27. Штерр Д. Релігійно-соціальні відносини між кліром і мирянами в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1771-1949 рр.), на правах рукопису, автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України, ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2015. 22 с.

References

1. Borza P. Blahoslavený Vasil' Hopko prešovský pomocný biskup (1904 – 1976): vydané pri príležitosti 100. výročia narodenia blahoslaveného biskupa a mučenika Vasiľa Hopka. Prešov: Petra, 2003. 95 s. (in Slovak).
2. Coranič J. Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1918 – 1939. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013. 415 s. (In Slovak).

3. Coranič J. Z dejín Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. České Budějovice 2014. 526 s. (in Slovak).
4. Dancák F. Da vsi jedino budut. Aby vsetci jedno boli. Presov : Nabozenke vydavateľstvo PETRA, 2002. 120 s. (in Slovak).
5. Národní archiv v Praze (NA v Praze). Fond 371. Presidium Ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO). Karton 3822. Inv. č. 55125/1926. (in Czech).
6. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 39940/1927. (in Czech).
7. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 85822/1928. (in Czech).
8. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 91442/1928. (in Czech).
9. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 163727/1928. (in Czech).
10. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 36712/1930. (in Czech).
11. NA v Praze. F. 371. K. 3822. Č. 186207/1931. (in Czech).
12. Rychlík J., Rychlík M. Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946. Praha: Vyšehrad, 2016. 234 c. (in Czech).
13. Švorc, P. Zaklata krajina (Podkarpatská Rus 1918 – 1946). Prešov: Universum, 1996. 127 s. (in Slovak).
14. Apostoljskoe Poslanie Papi Pija XI. Posvjashhenno mirovomu khozjajstvennomu kryzysu, bezrobotnyh y voprosu vooruzhenija. // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1931. Novemberъ. Ch. 11. S. 251-256. (in Russian).
15. Vozljublennim v Khryste sorabotnykam moym, svjashhennykam y uchyteljam eparkhiy Myr y Blagoslovenie ot Ghospoda! Sokhranym narod nash ot strashnogo nebezpechenstva alkogholyzma! // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1927. Septembrij. Ch. 7. S. 363-369. (in Russian).
16. Vopros nashhego materijalnogho polozenija // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1925. Maj. Ch. 5. S. 216-218. (in Russian).
17. Za ghr. kat. Cerkov v Praghe // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1931. Janv.-fevr. Ch. 1-2. S. 13-15. (in Russian).
18. Ylncykij A. Alkogholyzm v propovedjakh // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1927. Novembrij. Ch. 9. S. 526-533. (in Russian).
19. Ylncykij A. Alkogholyzm v propovedjakh // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1927. Novembrij. Ch. 9. S. 526-533. (in Russian).
20. Obespechenie polozenija svjashhennyheskykh vdov // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1925. Maj. Ch. 5. S. 218-221. (in Russian).
21. Pekar, A. Narysy istoriji cerkvy Zakarpattja. T. 2. Rym – Ljviv: Misioner, 1997. (Vnutrishnja istorija). 492 s. (in Ukrainian).
22. Popovyh D. Orghanyzacija molodezhy // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1928. Mart. Ch. 3. S. 58-63. (in Russian).
23. Refleksij kъ zhalovanju dukhovenstva. // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1929. Janvarj. Ch. 1. S. 12-15. (in Russian).
24. Svjashhennyheska kassa khvorikh // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1927. Novembrij. Ch. 9. S. 514-516. (in Russian).
25. Stojka A. Derzhavnoe zhalovanie Dukhovenstva // Dushpastyr. Urjadovij y dukhovnj orghan eparkhiy Mukachevskoj y Prjashevskoj. 1928. Janvarj. Ch. 1. S. 5-9. (in Russian).
26. Shematyzm ghr. kat. dukhovenstva Ep. Mukachevskoj, Prjashevskoj, y Ameryckoj. Z dod. Kryzhevackoj y Madjar. Uzhghorod: «Vyktorija», 1924. 97 s. (in Russian).
- Shterr D. Religijno-socialni vidnosny mizh klirom i myrjanamy v Mukachivskij ghreko-katolyckij jeparkhiji (1771-1949 rr.), na pravakh rukopysu, avtoreferat dysertaciji na zdobuttja naukovogho stupenja kandydata istorychnykh nauk za specialnistju 07.00.01 – istorija Ukrajiny, DVNZ «Uzhghorodskij nacionalnij universytet». Uzhghorod, 2015. 22 s. (in Ukrainian).

SUMMARY

SOCIAL PROJECTS AND THEIR IMPLEMENTATION BY THE GREEK-CATHOLIC CLERGY OF THE MUKACHEVO DIOCESE IN THE SECOND HALF OF THE 20'S AND THE BEGINNING OF THE 30'S OF THE TWENTIETH CENTURY

V. Kichera (Uzhhorod)

Thus, comparing the data of church periodicals, archival materials and statistical data allows a fairly complete disclose the subject of the study, according to which there were a number of areas of social sphere, which the Greek Catholic clergy and the diocesan administration, together with the Czechoslovak state, tried to solve during the interwar period. The main internal problem for eparchial government can be identified as the solution of the state funding of parish clergy, priests in retirees, widows and orphans of priests. The Greek Catholic clergy was married, which entailed the need to resolve their financial support. Until the concordat 1936, there were the ideas for solving the problem of financing parish priests and widows through the creation of appropriate diocesan funds, in particular, and the sources of filling these funds were search for. This question remained difficult until the law of 1926 and the diocese had its own view on solving similar social problems. One of the solutions of the problem was the idea of relying solely on the own eparchy opportunities. In the most difficult time, the abolition of state financial assistance to the clergy and their families was seen as a danger of dependence on the state and even its attempts to interfere with the independence of the Church. The steps in solving the problem could be sale of land transfer to the fund of a part of a castle, etc., but they haven't always been popular. The state's suspension of payments to the clergy, at the time of Bishop Antony Pope, arranged for the clergy and for the diocesan administration to critically consider the state as a reliable partner in the financial assistance of the diocese, which clearly led to the dependence of the Greek Catholic Church in Subcarpathian Rus from the Czechoslovak authorities. The question of financial state support for the clergy was resolved before the concordat in 1926, which was probably partially the merit of Bishop Peter Hebey, as well as solving other issues, in particular the financing of widows and orphans. The diocesan government also provided financial support to priests of retirement age, widows and orphans of priests, but such financial support was not high. The Greek Catholic clergy tried to occupy their own sphere in social life in Subcarpathian Rus, focusing on the education of young people, the care of families, as part of the church and the fight against such a social disaster as alcoholism. Separately, there were also establishments for the rehabilitation of the clergy, which provided for the opportunity to heal the families of priests. A similar system was created on the basis of assistance to those in need - all priests paid it, and those who needed such a healing were treated.

Keywords: Greek Catholic clergy, Congregation, Modernism, Mukachevo-Greek-Catholic diocese, Subcarpathian Rus, stola.